

V. Putino Rusija. Neįtikėtinos R. Kadyrovo sėkmės istorija

Juljan Jachovič, RESC

Daugiau nei dešimtmetį už savo nepriklausomybę kovojusi ir karuose skendusi Čečėnija šiandien gyvena visiškai kitą gyvenimą. Kartu su Kadyrovų klanu atėjimu į valdžią, respublika tapo Vladimiro Putino režimo atrama. Kaip tai pavyko? Ir ar tikrai nepriklausomybės idėja tapo užmiršta?

Iš džihadistų į Rusijos didvyrius

Kadyrovų klanas ilgą laiką buvo aktyvūs Čečėnijos nepriklausomybės šalininkai, vienose gretose kovoję su Šamiliu Basajevu ir Aslanu Maschadovu. Tačiau 1999-aisiais pastarųjų ir A. Kadyrovo keliai išsiskyrė ir jie tapo didžiausiais priešais.

A. Maschadovas Achmatą Kadyrovą ne tik nušalino nuo vyriausiojo muftijaus pareigų, bet ir paskelbė Čečėnijos priešu. Daugelis šaltinių konflikto priežastimi įvardija Š. Basajevą įsiveržimą į Dagestaną, kurio A. Kadyrovas neparėmė. Šiuo konflikto puikiai pasinaudojo Kremlius ir asmeniškai V. Putinas, ir tais pačiais metais prasidėjus antrajam Čečėnijos karui, Kremlius sugebėjo Kadyrovų klaną patraukti savo pusėn. Taip iš džihado skelbėjo, A. Kadyrovas tapo Čečėnijos prezidentu bei Rusijos didvyriu.

A. Kadyrovo sūnus Ramzanas Kadyrovas, iki prasidėjus jo valstybinei karjerai, buvo gerai žinomas talentingas boksininkas. Po perėjimo į Rusijos pusę R. Kadyrovas dirbo įvairiose saugumo struktūrose, tačiau 2004 metais, kuomet prieš jo tėvą buvo įvykdytas mirtinas teroro aktas, R. Kadyrovas buvo paskirtas pirmuoju Čečėnijos Respublikos vicepremjėru.

Jau 2006 metais jis tapo respublikos ministru pirmininku, o 2007 metais, po A. Alhanovo atsistatydinimo, laikinai pradėjo eiti respublikos prezidento pareigas. Tais pačiais metais su V. Putino palaiminimu, parlamento dauguma buvo išrinktas respublikos prezidentu. Kadyrovų valdymo tradicija sugrįžo, bei tuo pačiu prasidėjo asmeninė Ramzano era, paženklinusi naują Čečėnijos raidos etapą

R. Kadyrovas - respublikos stabilumo garantas?

Kadyrovų klanui perėmus valdžią pradėjo formuotis naujas politinis režimas, kuris daugelio analitikų nuomone yra autoritarinio tipo, už ką R. Kadyrovas yra kaltinamas žmogaus teisių gynėju.

Šiuo metu Kadyrovų klanas yra laikomas įtakingiausiu klanu visame Šiaurės Kaukazo regione. Prieš tai su juo konkuravo Jamadajevų klanas, tačiau pastarojo nebeliko - paskutiniai jo lyderiai buvo nustumti, kiti politiniai oponentai arba pabėgo į užsienį, arba perėjo į Kadyrovų pusę. Šiandien Čečėnijos režimas nesusiduria net su menkiausia atvira politine ar klanine opozicija, centrinė valdžia į respublikos vidinius reikalus irgi kišasi minimaliai.

Čečėnijoje pagrindinius postus užima artimiausi R. Kadyrovo žmonės, o ne Kremliaus skiriami etniniai rusai, kaip kitose respublikose. Etniniai rusai pasitraukė ne tik iš Čečėnijos politinio, karinio ar intelektualinio elito, bet ir pačios respublikos.

2010 metų visuotinio surašymo duomenimis, Čečėnijoje gyvena tik apie 24 tūkst. etninių rusų,

kurie sudaro vos 1.32% visų gyventojų. Etniniai čečėnai dominuoja, jie sudaro 95.6% respublikos gyventojų. Tuo tarpu sovietmečiu etniniai rusai sudarė daugiau nei ketvirtį visų gyventojų.

Kaukazo saugumo ekspertas S. E. Cornellis pagrindine šiuolaikinės Čečėnijos stabilumo priežastimi įvardija dominavimą, kurį R. Kadyrovas ir jo karinė grupuotė įgijo visoje respublikoje. Kadyrovas vienintelis iš Šiaurės Kaukazo respublikų vadovų, kuris turi nuosavas karines pajėgas. Didžioji jų dalis - buvę sukilėliai, kurie pasižymi didžiuliu asmeniniu lojalumu Čečėnijos lyderiui. Be to, R. Kadyrovo saugumo pajėgos išsiskiria ypatingai geru regiono ir terorizmo taktikos išmanymu.

Nuosava karinė jėga užtikrina R. Kadyrovui ne tik politinį saugumą ir stabilumą, bet ir leidžia daug veiksmingiau kovoti su radikalais islamu bei iš jo kylančiu terorizmu. Kavkaz-uzel.ru duomenimis per 2013 metus, ginkluotų susirėmimų metu Čečėnijoje žuvo tik 1 civilis ir 4 buvo sužeisti, palyginimui - kaimyniniame Dagestane 82 ir 124 atitinkamai. Apie stabilizaciją liudija ir oficialūs duomenys, Rusijos generalinės prokuratūros duomenimis, teroristinių nusikaltimų skaičius nuo 2010 iki 2013 metų Čečėnijoje sumažėjo nuo 320 iki 66.

Čečėnijoje radikalizmas yra stabdomas bei režimas palaikomas ir ideologiškai. Islamas visada buvo svarbiu čečėniškumo elementu. Organizacijos „Saferworld“ publikuotoje ataskaitoje „Šiaurės Kaukazas: žvilgsnis iš vidaus“ pabrėžiama, kad šiuo metu respublikoje matomas tradicinio islamo pakilimas, kuris lemia tai, kad religija įsitvirtino socialiniame, visuomeniniame ir net politiniame respublikos gyvenime. R. Kadyrovo režimas turi svarią religinių lyderių paramą, kurios dėka didėja visuomenės palaikymas režimo atžvilgiu. Tuo tarpu dvasininkijai irgi yra atsidėkojama, net tik plečiant religinę infrastruktūrą, bet ir netoleruojant netradicinių islamo idėjų atsiradimą. Taip didinant tradicinio islamo populiarumą, didėja ne tik valdžios palaikymas, bet ir mažėja radikalų įtaka.

Mylimas modernusis autokratas

Sunku paneigti, jog didžioji dalis čečėnų nuoširdžiai palaiko R. Kadyrovą ir jo režimą, vieni už nuopelnus, kiti tiesiog iš baimės. Remiantis 2011-2012 metais atliktomis VCIOM apklausų duomenimis, net 94% apklaustųjų R. Kadyrovo valdymą vertina teigiamai. Respublikos gyventojai, nepaisant režimo autokratinio pobūdžio, politinės opozicijos nebuvimo ir kitų laisves ribojančių režimo bruožų, tenkinasi tuo, ko Čečėnijoje nematė daugelį metų - stabilumu ir taika.

Ekonominio stebuklo Kadyrovų valdymo laikotarpiu neįvyko - Čečėnija, pagal ekonominius rodiklius ženkliai atsilieka nuo kitų Rusijos regionų, tačiau ekonominė situacija respublikoje kasmet pamažu, bet gerėja. Opiausia visuomenės problema - nedarbas, nuo 2006 metų (67,7%) sumažėjo daugiau nei dvigubai ir šiuo metu siekia 26,9% procentus. Karų metu suniokota respublikos sostinė Groznas ir kiti miestai buvo visiškai atstatyti, tiesa, iš centro dotacijų, kurios taip pat sudaro ir didžiąją dalį respublikinio biudžeto (įvairių šaltinių teigimu, net iki 90 proc. Čečėnijos biudžeto sudaro centro dotacijos).

Režimo palaikymą lemia ir R. Kadyrovo asmenybė, kurios visur yra daug. R. Kadyrovo bei jo tėvo portretai puikuoja ne tik valstybinėse įstaigose, bet net ir privačiose įmonėse. Dalis regiono analitikų teigia, kad Čečėnijoje formuojamas vado kultas. Tradicinėse medijose R. Kadyrovo apstu. Pats R. Kadyrovas „asmeniškai“ dalyvauja bet kuriuose klausimuose, kurie visuomenei atrodo opūs“.

Netrūksta R. Kadyrovo ir internete, jis sėkmingai naudojami internetinės komunikacijos teikiamais privalumais. Tiek realiaame gyvenime, tiek internete R. Kadyrovas pozicionuoja save kaip stiprų lyderį bei spalvingą asmenybę, gyvenančią pagal musulmoniškus ir kaukazietiškus principus, bet tuo pačiu ir besinaudojančią moderniomis technologijomis. Socialinių tinklų pagalba yra formuojamas ne tik norimas įvaizdis, bet ir yra palaikomas tiesioginis ryšis su

visuomene. Be abejonės, tai didina R. Kadyrovo populiarumą, ypač jaunimo tarpe.

Kadyrovo socialinių tinklų paskyros puikiai atskleidžia ir didžiausius jo pomėgius. R. Kadyrovas turi sporto meistro titulą bokse. Savo boksininko įgūdžių R. Kadyrovas nevensia parodyti ir viešumoje - praėjusių metų pavasarį, R. Kadyrovas „papeikimą“ Čečėnijos sporto ministrui išrašė ne ant kilimėlio, bet bokso ringe, ir pasidalino savo „Instagram“ paskyroje, kurioje jis turi daugiau kaip pusę milijono pasekėjų.

Be bokso, R. Kadyrovas aistringai domisi ir futbolu. 2013-aisiais Čečėnijos respublikos vadovas, mačo tarp Grozno klubo „Terek“ ir Kazanės „Rubino“ metu, po to, kai buvo pašalintas „Terek“ klubo kapitonas, per diktoriaus mikrofoną viešai įžeidė mačo teisėją. Bet didžiausia R. Kadyrovo aistra - žirgai ir žirgų lenktynės, kuriom buvo išleistos milijoninės sumos ne tik žirgų pirkimui ir išlaikymui, bet ir hipodromo pastatymui, kuris žiniasklaidos duomenimis atsiėjo 300 mln. rublių.

Maskvos ir Grozno santykiai

Atverdama Kadyrovams duris, Maskva nesitikėjo ir neplanavo vieno klanų įsigalėjimo ir tokio savarankiškumo, kokį turi šiuolaikinis Čečėnijos režimas. Bet, kita vertus, tokios Čečėnijos, kokią matome šiandien, ir tokio režimo, kokį sukūrė R. Kadyrovas, nebūtų pavykę įtvirtinti be palaikymo iš Kremliaus. Šį palaikymą R. Kadyrovas daugiausia užsitikrina per asmeninius ryšius.

Vienas pagrindinių R. Kadyrovo rėmėjų yra V. Surkovas - plačiai žinomas pagrindinis Kremliaus ideologas, V. Putino bendražygis atsakingas už „artimojo užsienio“ šalis ir prorusiškų idėjų sklaidą jose. V. Surkovas gimė Čečėnijos-Ingušijos ASSR, dėl savo oficialiai nepatvirtintų čečėniškų šaknų ar ne, bet V. Surkovas ne kartą yra žėręs pagyrų R. Kadyrovui ir atvirai simpatizuoja jam kaip respublikos vadovui. Taip pat žinoma, kad juodu sieja glaudūs asmeniniai ryšiai, R. Kadyrovas savo 'Instagram' paskyroje yra net paviešinęs nuotraukų iš bendro poilsio. Politologų tarpe

vyrauja nuomonė, jog R. Kadyrovas yra ne kas kitas, kaip paties V. Surkovo kurinys.

Ypatingas ryšys egzistuoja ir tarp R. Kadyrovo bei V. Putino. Atvedęs Kadyrovus, V. Putinas laimėjo kruviniausią, daugiausiai ekonominių ir žmoniškųjų aukų pareikalavusį karą moderniosios Rusijos istorijoje. Tai nemaža dalimi prisidėjo prie jo, kaip tautos gelbėtojo ir lyderio, ištraukusio Rusiją ne tik iš ekonominės, bet ir politinės krizės, įvaizdžio sukūrimo.

R. Kadyrovas viešojoje erdvėje ypač mėgsta demonstruoti asmeninį savo lojalumą Rusijos prezidentui V. Putinui. Šis lojalumas yra bandomas parodyti ne tik per skambius pasisakymus viešojoje erdvėje, bet ir rinkimus. Per pastaruosius prezidento rinkimus, Čečėnijos respublikos rinkimų komisijos duomenimis, už V. Putiną Čečėnijoje balsavo 99.76%, per paskutiniuosius Dūmos rinkimus Vieningoji Rusija surinko 99.48% balsų, per abejus rinkimus balsavo praktiškai visi balso teisę turintys gyventojai.

Šiuo metu R. Kadyrovas Rusijai yra palankus vadovas ir dėl to, kad efektyviai susitvarko ne tik su terorizmo problema respublikos viduje, bet ir stabdo jos apraiškas už Čečėnijos ribų. Pastarųjų metų teroro aktai už Šiaurės Kaukazo regiono ribų, vis dažniau yra įvykdomi išeivių ne iš Čečėnijos, bet iš kitų respublikų, dažniausiai Dagestano. Tai svarbus asmeninis R. Kadyrovo indėlis į V. Putino režimo stabilumą.

Kartu, kol pakeliui

R. Kadyrovas tampa savotišku pavyzdžiu, įrodančiu, jog galima susitvarkyti su terorizmo problema Šiaurės Kaukaze. Tačiau vargu ar Maskva pasiryš atkartoti „receptą“ kitose Kaukazo respublikose. Taip pat kyla klausimas, kiek ilgai ir iki kokio taško Kremlius leis sau tęsti „Kadyrovo projektą“.

Suteikta plati politinė ir net karinė autonomija, kuria mėgaujasi Čečėnija sukuria tam tikras rizikas. Nepaisant didžiai rodomo nuolankumo V. Putinui ir Rusijai, Čečėnijoje įsibėgėjo pavojingas procesas, kuris gali brangiai kainuoti

ateityje. Šis procesas, tai sparti respublikos islamizacija, kuri persipina su patriotizmu pirmiausia Čečėnijai, o ne Rusijai. R. Kadyrovo Čečėnija vis labiau kultūriškai tolsta nuo Rusijos. Visuomenėje gali atsirasti problemų derinant lojalumą V. Putinui ir ištikimybę R. Kadyrovui, taip pat renkantis tarp gyvenimo pagal Rusijos pasaulietinę teisę ir gyvenimo pagal šariatą.

Kol kas pavyksta išlaikyti balansą, pirmiausia dėl to, kad Čečėnijos elitas ir visuomenė yra suinteresuota išlikti Rusijos federacijos sudėtyje. Turimos faktinės politinės ir kultūrinės nepriklausomybės respublikai pakanka, o ekonominė priklausomybė nuo Rusijos nėra traktuojama kaip problema, veikia kaip privalumas. Dotacijos, kurios ateina iš centro džiugina visuomenę, kadangi dalis lėšų skiriama socialiniam ir ekonominiam respublikos gerbūviui palaikyti. Tačiau dar labiau dotacijos džiugina elitą, kuris praktiškai nevaržomai, su minimaliu atskaitingumu jomis naudojasi.

Sumos, kurios atkeliauja į Kaukazo respublikas, be abejo, kelia nepasitenkinimą kitose Rusijos regionuose, ypač Maskvoje ir Sankt-Peterburge, miestuose, kurių daugiamečiai gyventojai ir taip išgyvena aštrias imigracijos problemas. Kaukaziečių diaspora didmiesčiuose bei nepasitenkinimas “Kaukazo maitinimu” - dvi pagrindinės priežastys, kurios sukuria įtampas visuomenėje.

Visuomenė taip pat vis dar svarsto ir Čečėnijos savarankiškumo klausimą, skandalingoji Levada-Centr atlikta apklausa parodė, jog 12% Rusijos gyventojų mano, jog Čečėnijos ir Rusijos skyrybos jau faktiškai įvyko, net 24% džiaugtųsi tokiu scenarijumi.

Vis dėlto Čečėnijos ir Rusijos skyrybų scenarijus šiuo metu atrodo gana utopiškas, kadangi abiejų šalių elitas yra suinteresuotas toliau bendradarbiauti ir neturi alternatyvių variantų kaip išsaugoti stabilumą. Respublikos autonomija tiek plati, kad Čečėnija turi net savo karines pajėgas, šalia jos, gniauždama teisinės nepriklausomybės sieki, Čečėnija gauna ir stabilų ekonominį gerbūvį - tokiu būdu, galima teigti, jog ji šiandien gauna daugiau negu galėtų

turėti būdama de jure nepriklausoma. Tačiau reikėtų pabrėžti, jog į kultūriškai nuo Rusijos tostančią, tautinę savimonę palaikančią ir aplink Kadyrovą mobilizuojamą Čečėnijos visuomenę, krizės atveju separatistinės nuotaikos gali sugrįžti labai staigiai.